

MMFS 14.10

Birinci Baskı
Şubat 2019

Mayın Faaliyet Müdahalesini Değerlendirme Kılavuzu

Türkiye Cumhuriyeti Milli Mayın Faaliyet Otoritesi
Millî Savunma Bakanlığı
Millî Mayın Faaliyet Merkezi Dairesi Başkanlığı
Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü Yerleşkesi
Döğol Caddesi No:4 Anadolu Meydanı (Tandoğan)
06330 Yenimahalle / Ankara/TÜRKİYE

E-posta: mafam@msb.gov.tr
Tel: 0 (312) 4025430-31-32-33
Faks: 0 (312) 2131826
(Web: <http://mafam.msb.gov.tr>)

Uyarı

Bu doküman, kapak sayfasında belirtilen tarihten itibaren yürürlüktedir. Milli Mayın Faaliyet Standartları (MMFS) sürekli gözden geçirme ve revizyona tabi olduğundan, kullanıcılar dokümanın durumunu doğrulamak için, MAFAM İnternet sitesine (<http://mafam.msb.gov.tr>) başvurmalıdır.

Telif Hakkı

Bu doküman, bir Milli Mayın Faaliyet Standardıdır (MMFS) ve telif hakları MAFAM'a aittir. Bu doküman veya bir kısmı, MAFAM'ın önceden yazılı izni olmaksızın, hiçbir biçimde veya vasıtayla ve başka amaçlarla kopyalanamaz, saklanamaz veya iletilemez.

Bu doküman satılamaz.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Mayın Faaliyet Otoritesi

Millî Savunma Bakanlığı

Millî Mayın Faaliyet Merkezi Dairesi Başkanlığı

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü Yerleşkesi

Döğol Caddesi No:4 Anadolu Meydanı (Tandoğan)

06330 Yenimahalle / ANKARA

E-posta: mafam@msb.gov.tr

Tel: 0 (312) 4025430-31-32-33

Faks:0 (312) 2131826

(Web: <http://mafam.msb.gov.tr>)

MMFS- Şubat 2019

Tüm hakları saklıdır.

İçindekiler

İçindekiler.....	iii
Önsöz.....	v
Giriş.....	vi
1. Kapsam.....	1
2. Referanslar.....	1
3. Terimler, tanımlar, kısaltmalar.....	1
4. Değerlendirme.....	2
4.1. Genel hususlar.....	2
5. Değerlendirmenin amacı.....	3
6. Değerlendirme ölçütleri.....	3
6.1. Ölçütler.....	3
6.2. Karmaşık acil durumlarda değerlendirme çalışmaları.....	4
7. Değerlendirme türleri.....	5
7.1. Genel hususlar.....	5
7.2. Performans ölçümleri.....	5
7.3. Sonuç değerlendirmeleri.....	5
7.4. Etki değerlendirmeleri.....	6
7.5. Geliştirici değerlendirmeler.....	6
8. Değerlendirme.....	6
8.1. Genel ilkeler.....	6
9. İzleme ve denetim.....	7
9.1. İzleme.....	7
9.2. Denetim.....	7
10. Değerlendirme/planlamayla ilgili hususlar.....	8
10.1. Genel hususlar.....	8
10.2. Değerlendirme ihtiyacının saptanması.....	8
10.3. Zamanındalık.....	8
10.4. Uyumlulaştırma.....	8
10.5. Paydaş katılımı.....	9
10.6. Değerlendirme kapsamı.....	9
10.7. Hesap verebilirlik.....	9
11. Değerlendirmelerin tasarımı.....	10
11.1. Genel hususlar.....	10
11.2. Değerlendirmenin çerçevesi.....	10
11.3. Değerlendirmenin konusu.....	10
11.4. Değerlendirmenin amacı.....	10
11.5. Değerlendirmenin kapsamı.....	11
11.6. Belirli hedefler ve değerlendirme konuları/soruları.....	11
11.7. Değerlendirme ölçütleri.....	11
11.8. Yöntem.....	11
11.9. İş planı, kuruluş ve destek konuları.....	12
11.10. Raporlama gerekleri.....	12
12. Değerlendirmelerin uygulanması.....	12
12.1. Değerlendiricilerle birlikte çalışma.....	12
12.2. Değerlendirmeyle ilgili iş planının hazırlanması.....	13
12.3. Değerlendirmelerin yürütülmesi.....	13
12.4. Raporlama.....	14
12.5. Dağıtım.....	16

13.	Değerlendirme tavsiyelerinin takibi.....	17
14.	Değerlendirilen kuruluşların hakları ve yükümlülükleri.....	17
14.1.	Genel hususlar.....	17
14.2.	Fırsatlar	18
15.	Sorumluluklar	18
15.1.	Birleşmiş Milletler	18
15.2.	Milli Mayın Faaliyet Otoritesi (MMFO)	18
15.3.	Mayın Faaliyeti Kuruluşları	19
15.4.	Bağışçılar (Donörler)	19
15.5.	Değerlendirme ekibi.....	19
EK- A	Referanslar.....	21
	Değişiklik Kaydı	22

Önsöz

İnsani mayın temizleme programları için uluslararası standartlar, ilk olarak Temmuz 1996'da Danimarka'da yapılan uluslararası teknik konferansta çalışma grupları tarafından önerilmiştir. Mayın temizlemenin tüm yönleri için ölçütler belirlenmiş; standartlar önerilmiş ve "temizleme" için evrensel bir tanım üzerinde uzlaşmıştır. 1996 yılı sonlarında, Danimarka'da önerilen ilkeler, Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğündeki bir çalışma grubu tarafından geliştirilmiş ve İnsani Mayın Temizleme Faaliyetleri için Uluslararası Standartlar hazırlanmıştır. Birinci baskı, Mart 1997'de BM Mayın Eylem Servisi (UNMAS) tarafından yayımlanmıştır.

Bu ilk standartların kapsamı, başta mayın risk eğitimi ve mayın mağdurlarına yardımı olmak üzere mayın faaliyetinin diğer bileşenlerini içerecek ve operasyonel usuller, uygulamalar ve normlarda yapılan değişiklikleri yansıtacak şekilde genişletilmiştir. Standartlar yeniden geliştirilmiş ve Uluslararası Mayın Faaliyet Standartları (IMAS) adını almıştır.

Birleşmiş Milletler, standartların geliştirilmesi ve sürdürülmesi dâhil olmak üzere, mayın faaliyet programlarının etkili biçimde uygulanması ve teşvik edilmesinden genel olarak sorumludur. Bu bağlamda UNMAS, Birleşmiş Milletler bünyesinde, IMAS'ın geliştirilmesi ve sürdürülmesinden sorumlu olan ofistir. IMAS, Cenevre Uluslararası İnsani Mayın Temizleme Merkezi'nin desteğiyle hazırlanmıştır.

IMAS'ı hazırlama, gözden geçirme ve revize etme çalışmaları; uluslararası kuruluşlar, devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle, teknik komiteler tarafından yürütülmektedir. Her standardın en son versiyonu, teknik komite çalışmaları hakkında bilgiler ile birlikte, <http://www.mineactionstandards.org/> sitesinde bulunmaktadır. Gelişen mayın faaliyet normları ve uygulamalarını yansıtmak ve uluslararası düzenlemeler ve gereklerde meydana gelen değişiklikleri dâhil etmek amacıyla, IMAS asgari olarak üç yılda bir gözden geçirilmektedir.

1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 342'nci maddesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde ve görevlendirilmesi halinde yurt dışında gerçekleştirilmesi planlanan insani maksatlı mayın ve/veya patlamamış mühimmat temizliğine yönelik faaliyetler ile Millî Mayın Temizleme Standartlarını hazırlamak/güncel bulundurmaktan Millî Mayın Faaliyet Merkezi (MAFAM) D.Bşk.lığı sorumludur.

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan uluslararası standartlar ışığında Millî Mayın Faaliyet Standartları (MMFS) oluşturulmuştur.

Giriş

Geçtiğimiz yıllarda mayın faaliyetleri geliştikçe, kamu sektörünün bu konudaki hesap verebilirliğinin artmasına yönelik vurgular da güçlenmiş; sektörde profesyonelliği destekleme taahhüdüyle birlikte mayın faaliyetinin “sonuç odaklı yönetimi ”ne daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda da değerlendirmelerin yararları konusunda bir farkındalık oluşmuştur; zira değerlendirmeler mayın faaliyeti müdahaleleri hakkında nesnel, zamanında, uygun ve hatasız geri bildirimler sağlamaktadır.

Bu eğilim sonucunda, değerlendirmeler, mayın faaliyetini planlamaya yönelik çalışmaların temel bir bileşeni olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra, birçok mayın faaliyeti müşterisi ve bağışçısı (donörü) değerlendirmelerin; ticari sözleşmelerin ve finansman anlaşmalarının bir bileşeni olmasında ısrar etmektedir. Değerlendirmeler, mayın faaliyetinin önemli bir unsuru, proje ya da program döngüsünün ise temel bir aşaması olarak kabul edilmektedir.

Değerlendirme çalışmalarının kapsamı oldukça geniştir. Değerlendirmeler; bir mayın faaliyeti politikası ya da programı hakkında olabildiği gibi mayın faaliyet programı çerçevesinde yer alan bir projeye ilgili olarak da yürütülebilmektedir. Bu türdeki çalışmalar, mayın faaliyetinin belirli yönlerini (örneğin; mayın risk eğitimi) de inceleyebilir. Buna ek olarak değerlendirmeler, bir projenin ya da programın sadece tasarımına, planlanmasına veya uygulanmasına odaklanabilir veya uygulama sonrası etki ve müdahalenin sürdürülebilirliği de dâhil olmak üzere bir projenin tüm yönlerini ele alabilir.

Bu standardın amacı; mayın faaliyetini değerlendirmeye yönelik çalışmaların hazırlanmasına ve yürütülmesine; değerlendirme bulgularının, sonuçlarının ve tavsiyelerinin kullanılmasına, raporlanmasına ve dağıtılmasına ilişkin genel ve yol gösterici ilkeler sunmaktır. Değerlendirme talebinde bulunan birçok uluslararası kuruluşun kendi değerlendirme politikaları ve kılavuzları olduğu kabul edilmektedir. Buradaki rehber ilkeler bu deneyimlerden yola çıkılarak hazırlanmış olup, bu politikaları ve usulleri değiştirmek gibi bir amaç söz konusu değildir.

Mayın Faaliyet Müdahalesini Değerlendirme Kılavuzu

1. Kapsam

Bu standardın amacı, mayın faaliyeti değerlendirmelerinin hazırlanması ve uygulanması; değerlendirme bulgularının, sonuçlarının ve tavsiyelerinin raporlanması, yayılması ve kullanılması hakkında rehber ilkeler sunmaktır.

2. Referanslar

Referanslar listesi EK-A'da verilmiştir. Referanslar, bu standartta atıf yapılan ve bu standardın hükümlerinin bir parçasını oluşturan önemli dokümanlardır.

3. Terimler, tanımlar, kısaltmalar

MMFS 14.10 standartlar serisinde kullanılan tüm terim, tanım ve kısaltmalara ilişkin sözlük, MMFS 04.10'da verilmektedir.

IMAS standartlar serisinde, “-ecek (İngilizce “shall”), “-meli (İngilizce “should”) ve “-ebilir (İngilizce “may”), istenen uyum derecesini belirtmek için kullanılmaktadır. Bu kullanım, ISO standartları ve kılavuzlarındaki dil ile uyumludur:

- a. “-ecek (İngilizce “shall”), standarda uymak için uygulanacak gerekler, yöntemler veya özellikleri belirtir.
- b. “-meli (İngilizce “should”), tercih edilen gerekler, yöntemler veya özellikleri belirtir.
- c. “-ebilir (İngilizce “may”) ise, muhtemel bir yöntem veya hareket tarzını belirtir.

“**Milli Mayın Faaliyet Otoritesi**” (MMFO) terimi, mayından etkilenen bir ülkede, mayın faaliyetini düzenleme, yönetme ve koordine etme sorumluluğu verilen, genellikle bakanlıklar arası bir komite olan devlet kurumunu ifade eder.

Not: Türkiye Cumhuriyetinde MMFO'nun yetki ve sorumlulukları Milli Mayın Faaliyet Merkezi Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

“**Çıktılar**”; şeklinde kullanılan bu terim, bir mayın faaliyet müdahalesi sonucunda ortaya çıkan ürünler, sermaye malları ve hizmetler demektir. Çıktılar, sonuçların başarısı ile ilgili, müdahaleden doğan değişiklikleri de içerebilir (örneğin, yerel kapasitenin geliştirilmesi gibi).

“**Sonuç**”; şeklinde kullanılan bu terim, bir müdahalenin muhtemel veya başarılı kısa ve orta vadeli etkileri demektir. Sonuçlar, bir müdahalenin “etkililiği”ne ilişkindir.

“**Etki**”; şeklinde kullanılan bu terim, bir müdahale sonucunda doğrudan ya da dolaylı, kasıtlı veya kasıtsız olarak ortaya çıkan birincil ve ikincil, olumlu ve olumsuz uzun vadeli etkilere işaret etmektedir. Bunun yerine “nihai sonuç” terimi de kullanılabilir.

“**Üçgenleme (triangülasyon)**”; şeklinde kullanılan bu terim, bir değerlendirmeyi doğrulamak ve kanıtlamak için birden fazla teori, kaynak veya bilgi tipinin veya analiz tipinin kullanılması demektir. Bilgi kaynaklarının insanlar olması zorunlu değildir; dokümanlar, haritalar, fotoğraflar, uydu görüntülemesi vs.yi içerebilir.

“**Müdahale**”; şeklinde kullanılan bu terim, bir faaliyet, proje, program ya da politika için kullanılmaktadır.

4. Değerlendirme

4.1. Genel hususlar

Değerlendirme; bir etkinlik, politika, proje ya da programın “değerini ya da önemini” belirlemeye yönelik süreçtir. Temelde bir mayın faaliyetinin değeri ya da önemi; mayından etkilenen toplumlarda, bölgelerde ve ülkelerde yaşayan insanların (kadın, erkek ve çocukların) hayatlarındaki olumlu değişikliklerle ölçülmektedir. Kara mayınları ve savaştan kalan diğer patlayıcıları ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası yükümlülükleri yerine getirmek için yapılan yerel kapasite artışları da bu kapsamda (mayın faaliyet programının değeri ve önemi) yer almaktadır. Bir mayın faaliyetiyle ilgili çalışmalar ve bu çalışmaların doğrudan çıktıları (örneğin mayından temizlenmiş araziler, mayın risk eğitimi alan insanlar, yardım sağlanan mağdurlar vb.) da değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmaktadır. Fakat bunlar arzu edilen nihai sonuca (hedef yararlanıcıların hayatlarında olumlu bir değişiklik yaratılması, yerel kapasitelerin geliştirilmesi ve uluslararası yükümlükleri yerine getirme konusunda kaydedilen ilerlemeler) ulaşma yolları olarak görülmektedir. Tek başlarına bir mayın faaliyeti projesinin ya da programının değerini belirlemezler.

Değerlendirmeye ilgili bir dizi ortak tanım bulunsa da değerlendirme sürecini tam olarak yansıtan tanım aşağıda verilmektedir.

Değerlendirme “devam eden ya da tamamlanmış bir proje, program veya politikanın tasarımını, uygulamasını ve sonuçlarını mümkün olduğunca sistematik ve nesnel bir şekilde değerlendirmektir. Amaç hedeflerin uygunluğunu ve bunlara ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek; sürdürülebilirlik, etki, verimlilik ve etkililik ölçütlerini kullanarak saptamalar yapmaktır. Bir değerlendirme, hem alıcıların hem de bağışçıların karar alma sürecine öğrenilen derslerin dâhil edilmesini sağlayan, güvenilir ve faydalı bilgiler sağlamalıdır.¹

Bu tanımda şunlar vurgulanmaktadır:

- a. Değerlendirmeye ilgili sistematik ve nesnel bir yaklaşım ihtiyacı,
- b. Bir proje ya da programı uygulama safhasında (geliştirici değerlendirme) ya da tamamlama safhasında (özetleyici değerlendirme) değerlendirme olanağı,
- c. Gelecekteki planlama sürecini iyileştirecek ve programının uygulanmasına rehberlik edecek dersleri çıkarmak amacıyla proje döngüsünün tüm aşamalarını (tasarımdan uygulamaya, uygulamadan nihai sonuçlara) inceleme ihtiyacı,

¹ Principles for Evaluation of Development Assistance, Organisation for Economic Cooperation and Development, DAC, 1991, paragraf 5

ç. Değerlendirme sonuçlarını bağışçılar, MMFO'lar ve yararlanıcılar da dâhil olmak üzere mümkün olan en çok sayıda kurum ve kişiyle paylaşma ihtiyacı.

Değerlendirme; verilerin sistematik bir şekilde toplanıp işlenmesinden daha fazlasını içerir. Değerlendirme süreci kritik hususların belirlenmesini, geçmiş koşulların ve karar alma motivasyonlarının saptanmasını, neden ve sonuçların analiz edilmesini ve bazı durumlarda gelecekteki muhtemel sonuçların da tahmin edilmesini gerektirir.

5. Değerlendirmenin amacı

Değerlendirmelerin temel amaçları şunlardır:

a. Mayın faaliyeti projesi ya da programı neticesinde, sonuçlar bazındaki performansı iyileştirmek ya da yerel halkın ve yerel kuruluşların kapasitelerini arttırıp refah seviyesini yükseltmek,

b. Paydaşlara (bağışçılar, MMFO, hedef yararlanıcılar vb.) karşı daha hesap verebilir olmak.

Değerlendirme çalışmalarının çok sayıda paydaşa yarar sağlaması için çaba gösterilmelidir. Söz konusu paydaşlara mayın faaliyetinden etkilenen erkekler, kadınlar ve çocuklar; mayın faaliyetini destekleyen bağışçı kuruluşlar; devlet ve devletin MMFO ve Mayın Faaliyet Merkezi gibi destekleyici kurumları, uygulayıcı kurum ve ortakları da dâhildir.

6. Değerlendirme Ölçütleri

6.1. Ölçütler

Bir değerlendirme kapsamında, kısa, orta, uzun vadeli hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı ve uygunluk-sürdürülebilirlik gibi faktörleri incelenmelidir. Mayın faaliyet değerlendirmeleri için aşağıdaki ölçütler kullanılabilir:

a. Uygunluk: Müdahale hedeflerinin yararlanıcı gerekleri, ülke ihtiyaçlarına, küresel önceliklere ve bağışçı politikalarına ne ölçüde uyduğu.

b. Verimlilik: Mali kaynaklar-girdiler (fonlar, uzmanlık, zaman vb.) ile ne ölçüde netice (çıktılar ve sonuçlar) alındığı.

c. Etkililik: Hedeflerin nispi önemleri de göz önünde bulundurularak, müdahale hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığı ya ulaşılacağı.

ç. Etki: Bir müdahale sonucunda doğrudan ya da dolaylı, kasıtlı ya da kasıtsız olarak ortaya çıkan olumlu ve olumsuz, birincil ve ikincil uzun vadeli etkileri kapsar. Bunun yerine "nihai sonuç" terimi de kullanılabilir.

d. Sürdürülebilirlik: Asıl yardım yapıldıktan sonra bir mayın faaliyet müdahalesinden elde edilen yararların ne kadar sürekli olduğu.

e. Güvenlik ve kalite: Bu, temel olarak mayın temizleme faaliyetleriyle ilgilidir ve müdahalenin, faaliyetin (örn. teknik keşif, mayın temizleme, işaretleme vb.) gerektirdiği kalite standartlarına uygun ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini ölçer. Yukarıda belirtilen uygunluk, verimlilik, etkililik ve güvenlik/kalite ölçütlerini ele almak nispeten daha kolaydır. Bununla birlikte, değerlendirme, müdahaleden belirli bir süre sonra yapılmadığı sürece, bir projenin ya da programın uzun vadeli etkisini ve sürdürülebilirliğini ölçmek oldukça zordur.

Bir mayın faaliyet değerlendirmesine dâhil edilebilecek ve sık kullanılan diğer ölçütler şunlardır:

- a. Paranın karşılığı (ekonomi, verimlilik, etkililik),
- b. Maliyet verimliliği (karşılaştırılabilir hedeflere ulaşmak için kullanılabilir alternatif yolları karşılaştırmak için kullanılır),
- c. Maliyet-fayda (karşılaştırılabilir olsa da olmasa da alternatif hedeflere ulaşmak için kullanılabilir alternatif yolları karşılaştırmak için kullanılır) ,
- ç. Hem kadınlar hem de erkekler için müşteri memnuniyeti,
- d. Yararlanıcı memnuniyeti,
- e. Tekrarlanabilirlik (bir projenin ya da programın farklı bir ortamda tekrarlanabilip tekrarlanamayacağı),
- f. Ölçeklenebilirlik (bir projenin ya da programın genişletilip genişletilemeyeceği ya da ölçөгünü büyütmenin mümkün olup olmadığı).

6.2. Karmaşık acil durumlarda değerlendirme çalışmaları

Mayın faaliyeti programları, çoğu zaman, mayın faaliyeti gereksiniminin en fazla olduğu, hızla değişen acil durum ortamının planlamayı zorlaştırdığı ve kaynakların sınırlı olduğu “karmaşık acil durumlar” sırasında başlatılmaktadır. Böyle bir ortamda ilave ya da alternatif değerlendirme ölçütleri kullanmak gerekebilir. Bu ölçütlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- a. Zamanındalık: Acil bir durumda, hassas toplumlar, çoğu zaman yardım için bekleyemezler.
- b. Kapsam: Risk altındaki tüm toplumlar yeterli yardımı alıyor mu?
- c. Tutarlılık: Çeşitli uluslararası aktörlerin (insani yardım kuruluşları, barış güçleri, barış görüşmelerini yapan diplomatlar vb.) faaliyetleri birbiriyle uyumlu mu?
- ç. Koordinasyon: Farklı kuruluşlar bilgi paylaşımı yapmak ve sahadaki faaliyetlerini koordine etmek için yeterli çabayı gösteriyor mu?
- d. Koruma: Risk altındaki sivilleri ve yardım çalışanlarını korumak için yeterli çaba gösteriliyor mu?

7. Değerlendirme türleri

7.1. Genel Hususlar

Değerlendirmeler; mayın faaliyeti müdahalelerinin sadece belirli yönlerini incelemek üzere talep edilmiş olabileceği gibi, etki de dâhil olmak üzere bir proje döngüsünün tüm yönlerini ve sonuçlarını da kapsayabilir. Bir değerlendirmenin kapsamı ve ölçüğü, bu değerlendirmeyi talep eden kuruluşun özel gereklerine ve değerlendirmenin yapıldığı zamana bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin, bir proje ya da program devam ederken yürütülen bir değerlendirme, uzun vadeli hedeflere ulaşıp ulaşılamadığını ayrıntılı bir şekilde inceleyemez. Değerlendirmeler, genel olarak, dört kategoride toplanabilir:

- a. Performans ölçümleri,
- b. Sonuç değerlendirmeleri,
- c. Etki değerlendirmeleri,
- ç. Geliştirici değerlendirmeler.

7.2. Performans Ölçümleri

Performans Ölçüm Değerlendirmeleri (PÖD) bir müdahalenin uygulanışını değerlendirerek “çıktılar”a ne ölçüde ulaşıldığını ölçer. Bu ölçümlerde verimlilik ve ekonomiklik gibi ölçütler ve mayın faaliyeti müdahalelerinin temel koşulları olan güvenlik ve kalite ölçütleri kullanılır. Uygulayıcı kuruluş, çıktıların hedeflenen yararlanıcılar tarafından düzgün bir şekilde kullanılması gibi bir hedef koymadığı müddetçe, PÖD’ler kapsamında proje ya da program çıktılarının (temizlenmiş arazi, mayın risk eğitimi vb.) hedef yararlanıcılara ulaştığı aşamaya kadar geçen süreç incelenmektedir.

Performans ölçümleri için somut ölçütler kullanılır, örneğin:

- a. Verimlilik: Uygulayıcı, istenen çıktıları elde etmek için gereken asgari girdilerin doğru bir karışımını kullanmış mı?
- b. Etkililik: Çıktılar, hedeflenen yararlanıcıların tümüne ulaşıyor mu?
- c. Ekonomiklik: Uygulayıcı girdi temini için (kaliteyi de göz önünde bulundurarak) en düşük maliyetli seçenekleri kullanmış mı?
- ç. Güvenlik: Girdilere katkıda bulunan etkinlikler güvenli bir şekilde yürütülmüş mü?
- d. Kalite: Çıktılar gerekli kalite düzeyine ya da daha iyi bir kaliteye sahip mi?

7.3. Sonuç Değerlendirmeleri

Sonuç değerlendirmeleri kapsamında bir müdahalenin tüm yönleri incelenebilmektedir. Buna müdahalenin iyi tasarlanıp tasarlanmadığı ve yararlanıcılar için olumlu sonuçlar doğurup doğurmadığı da dâhildir. Sonuç değerlendirmeleri ile sürdürülebilirlik hususu da irdelenebilmektedir.

Sonuç değerlendirmeleri, müdahale çıktılarını mercek altına yatırır ve yararlanıcıların sosyo-ekonomik yarar elde etmek için çıktılarını nasıl kullandığını saptar veya daha iyi bir performans için yeni kapasiteleri kullanıp kullanmadığını tespit eder. Sonuçlar, örneğin temizlenmiş arazinin ürün yetiştirmek için kullanılması ya da mayın risk eğitimi sonucunda daha güvenli davranışların benimsenmesi olabilir.

Not: Çıktı, yararlanıcıların toplumsal cinsiyetine bağlı olarak değişebilir. Örneğin, arazi mayından temizlendikten sonra kadınlar ve erkekler araziye aynı erişim olanağına ya da toprağı kullanım şekline sahip olmayabilir. Çıktıların erkek, kadın ve çocuklara yarar sağlamasını temin etmek için bir toplumsal cinsiyet ihtiyaç analizi yapılmalıdır.

7.4. Etki Değerlendirmeleri

Etki değerlendirmesi kapsamında bir müdahalenin uzun vadeli sonuçları (planlanmış ve planlanmamış, olumlu ve olumsuz sonuçlar) değerlendirilir. Bunlar, gerçekleştirmesi en güç değerlendirmelerdir. Çünkü etki değerlendirmeleri kapsamında, mayın müdahalesi olmasaydı neler olacağını ve gelecekte nelerin olabileceğini değerlendirmek de gerekir. Bunun yanı sıra, etki değerlendirmeleri ve kısmen de olsa sonuç değerlendirmeleri söz konusu olduğunda, projeden veya programdan bağımsız olmakla beraber sonuçları etkileyen bir dizi faktör bulunmaktadır. Politik, ekonomik, sosyal ve kültürel etmenleri içeren bu faktörler ile diğer proje ve programların performansları da incelenerek bunların değerlendirilen müdahaleyi ne ölçüde etkilediğı belirlenmelidir.

7.5. Geliştirici Değerlendirmeler

Geliştirici bir değerlendirme performansı iyileştirmeyi amaçlar. Bu tür değerlendirmeler, genelde proje ya da programın uygulama safhasında yapılmaktadır. Geliştirici değerlendirmeler; proje yöneticisine veya projeye ilgili diğer personele programın ya da projenin işleyen ve/veya değiştirilmesi gereken bileşenleri hakkında geri bildirim sağlamak için kullanılmaktadır.

8. Değerlendirme

8.1. Genel ilkeler

Değerlendirmelerin ölçeğı ve kapsamı mayın faaliyeti müdahalesine göre değişebilmektedir; fakat bu konuda uygulanabilecek bazı genel ilkeler de vardır:

a. Değerlendirmeler sadece bir mayın faaliyetini ya da programını bağımsız ve nesnel bir şekilde inceleme ihtiyacı saptandığında gerçekleştirilmelidir.

b. Temel bilgilerin baştan itibaren toplanabilmesi, ilerleme göstergelerinin kaydedilmesi ve değerlendiricilere önemli bulguların sunulabilmesi için değerlendirme planı, müdahalenin orijinal tasarımına eklenmiş olmalıdır.

c. Değerlendirme yararlı olmalıdır. Değerlendirmenin temel amacı bir müdahalenin planlanmasını ve uygulanışını iyileştirmektir. Değerlendirmeler karar alma ve strateji oluşturma sürecine de katkıda bulunur.

ç. Mümkün olduğu takdirde, değerlendirme, tüm paydaşların katılımıyla gerçekleştirilmelidir.

d. Değerlendirme sonuçları, mayın faaliyeti müdahalesinin yararlanıcıları da dâhil olmak üzere tüm paydaşlara dağıtılmalıdır.²

9. İzleme ve Denetim

9.1. İzleme

İzleme çalışmaları; uygulama ve uygulama sonuçları ile ilgili nitel/nicel veriler sağlayarak değerlendirme çalışmalarını destekler. Veri izleme, öncelikle proje/program yöneticileri için yararlıdır. Bununla birlikte, değerlendiricilerin de kullanabilmesi için verilerin toplanması ve muhafaza edilmesi gerekir. İzleme çalışmaları kapsamında bir plana ve usullere uygunluk denetlenebilmektedir. Bunun yanı sıra şunlar da ölçülebilmektedir:

- a. Hedeflerin uygulanması ya da sonuçların elde edilmesi konusunda kaydedilen ilerlemeler,
- b. Kalite ve güvenlik standartlarına uygunluk,
- c. Müdahalenin yapıldığı ortamdaki değişiklikler (Bu bilgi, müdahaleyi etkileyen bazı dışsal faktörlere işaret ederek değerlendirmeyi kolaylaştıracaktır.),
- ç. Proje ve program yararlanıcılarının hayatlarındaki olumlu değişiklikler (Bu bilgi, projenin etkililiğini ve potansiyel etkisini belirlemeye yardımcı olur.).

Bir müdahale tasarlanırken ve planlanırken izleme ve değerlendirme bileşenleri birlikte düşünülmelidir.

9.2. Denetim

Denetimler ve değerlendirmeler, birbirlerini tamamlayıcı görevlerdir ve aralarında bir kesişim kümesi vardır. Denetim, yönetim kontrollerinin yeterli olup olmadığının ölçülmesidir ve şunları sağlamaya amaçlar:

- a. Kaynakların ekonomik ve etkili bir şekilde kullanılması,
- b. Varlıkların korunması,
- c. Finansal ve diğer türdeki bilgilerin güvenilirliği,
- ç. Düzenlemelere, kurallara ve yerleşik politikalara uygunluk,
- d. Risk yönetiminin etkililiği,
- e. Organizasyonel yapıların, sistemlerin ve süreçlerin yeterliliği.

² Bazı örneklerde, değerlendirme raporu tüm paydaşlara dağıtılamamaktadır, çünkü söz konusu rapor gizli ya da ticari yönden hassas bilgiler içeriyor olabilir. Yine de ilgili değerlendirme sonuçlarının tüm paydaşlarla paylaşılması için çaba gösterilmelidir. Bakınız madde 12.5.

Denetim; paydaşlara şu iki konuda güvence vermek için tasarlanmış bir etkinliktir: Uygunluk denetimi (Operasyonlar yürürlükteki kanunlara, düzenlemelere, standartlara ve normlara uygundur.) ve performans denetimi (Üzerinde anlaşılmış performans hedeflerine ekonomik ve etkili bir şekilde ulaşılmaktadır.).

Denetimler; operasyonlara ve yönetim kontrollerine odaklanır ve bunları az çok belirli ve açık normlara ve standartlara göre ölçer. Değerlendirmelerin ise kapsamı daha geniştir. Değerlendirmelerde daha stratejik meseleler de ele alınmakta, geniş kapsamlı ilkeler ve ölçütler bazında yargılara varılmakta ve bir projenin ya da programın değerini farklı perspektiflerden ölçmeye yönelik çeşitli yaklaşımlar kullanılmaktadır.

Denetimlerin temel amaçları şunlardır:

a. Halihazırdaki normlara ya da standartlara uygunluğu sağlamak (MMFS ve kuruluşun SUT'u gibi),

b. Mayın faaliyetini finanse edenler (mayın faaliyeti başışçıları, finansçılar ya da altyapı çalışmalarının ana yüklenicileri vb.) nezdinde hesap verebilirliği arttırmak,

c. Operasyonların performansını iyileştirmek (bir mayın faaliyet projesi ya da programının kaynak girdileri ve etkinlikleri ile mayın faaliyet ürünleri ve hizmetlerinin doğrudan çıktıları); kısaca "iş i düzgün yapmak".

10. Değerlendirme/planlamayla ilgili hususlar

10.1. Genel hususlar

Değerlendirmeler planlanırken göz önünde tutulması gereken bir dizi faktör vardır. Bu faktörler aşağıda kısaca irdelenmektedir.

10.2. Değerlendirme ihtiyacının saptanması

Değerlendirmeler, sadece bir mayın faaliyetini ya da programını (veya programın ilgili bir kısmını) bağımsız/nesnel bir şekilde inceleme ihtiyacı saptandığında ve değerlendirme bulgularını performansı/hesap verebilirliği arttırmak için kullanmak gibi bir niyet bulunduğu gerçeğleştirilmelidir.

10.3. Zamanındalık

Değerlendirme sonuçları, çoğu zaman, proje ve program döngülerindeki kritik kararları almak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla değerlendirme; değerlendirmeyi yürütmek, raporlamak ve sonuçları dağıtmak için yeterli süre kalacak şekilde, önceden planlanmalıdır. Böylece, kritik kararlar alınmadan önce gerekli dersler alınabilmekte ve tavsiye sunulabilmektedir.

10.4. Uyumlulaştırma

Değerlendirmeler; MMFO'ların, mayın faaliyeti kuruluşlarının ve diğer paydaşların personeli üzerinde ciddi bir baskı yaratabilir. Mümkün olduğu takdirde, değerlendirme talep eden kuruluşlar, değerlendirme planlarını uyumlulaştırmaya çalışmalı ve ortaklaşa değerlendirme yürütmelidir.

10.5. Paydaş katılımı

Değerlendirme sonuçlarına sahip çıkma duygusu yaratmak için, mümkün olduğu takdirde, yararlanıcılar (erkek ve kadınlar) ve müdahalenin diğer paydaşları, değerlendirmeleri planlama çalışmalarına katılmalıdır. Uygun durumlarda, kendi görüşlerini ifade etme fırsatı bulunmayan grupların ve kadınların görüşlerini almak için özel bir çaba gösterilmelidir.

Değerlendirme; yararlanıcıların hayatlarında olumlu bir değişiklik olup olmadığının ölçülmesini gerektiriyorsa, yararlanıcılara (ya da yararlanıcıların temsilcilerine) danışılması için önceden hazırlık yapılmalıdır. Uygun olduğu takdirde onların da değerlendirme çalışmalarına katılması sağlanmalıdır. Değerlendirme bulguları, alınan dersler ve tavsiyeler doğrultusunda gerekli olan takip faaliyetlerini belirleme sürecinde de yer almaları için teşvik edilmelidirler.

Değerlendirmeyi planlama sürecine bağışçıların, MMFO'ların, mayın faaliyet kuruluşlarının ve diğer paydaşların da yeterli ölçüde katılmasına izin verilmelidir.

10.6. Değerlendirme kapsamı

Değerlendirmenin kapsamı ve değerlendirilecek meseleler dikkatli bir şekilde irdelenerek en kritik hususların değerlendirme kapsamında ele alınması sağlanmalıdır. Değerlendirmeler sonucunda “bilinmesi iyi olan” değil, “bilinmesi gereken” türde bilgiler elde edilmelidir.

10.7. Hesap verebilirlik

Değerlendirme planları, ilgili kuruluşların kaynak yönetimleri ve elde ettikleri sonuçlar hakkında hesap verme sorumluluğunu da kapsamalıdır. Bu üç şekilde uygulanmaktadır:

a. MMFO'lar ve uygulayıcı kuruluşlar; mayından etkilenen toplumlarda ve bölgelerde yaşayan yararlanıcılara elde edilen sonuçlara ilişkin bir hesap vermelidir.

b. Kaynak sağlayıcılar; sağladıkları desteğin kalitesiyle ilgili olarak alıcı kuruluşlara aşağıdaki konularda hesap vermelidir:

- (1) Desteğin zamanında sağlanması,
- (2) Alıcı kuruluşun fiili önceliklerinin ve ihtiyaçlarının karşılanması,
- (3) Gereksiz kısıtlamalardan ve raporlama gereklerinden kaçınılması,
- (4) Politikalar, usuller, planlama ve raporlama açılarından desteğin uyumlulaştırılması ve diğer yardım kuruluşlarıyla uzlaşma sağlanması.

c. MMFO'lar ve uygulayıcı kuruluşlar; kaynakların yönetimi ve elde edilen sonuçlar konusunda kaynak sağlayıcılara hesap vermelidir.

11. Değerlendirmelerin tasarımı

11.1. Genel hususlar

Her değerlendirme özel olarak tasarlanacak ve değerlendiricilere değerlendirmenin tüm yönleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler sağlayan “görev tanımı” hazırlanacaktır. Uygun olduğu takdirde, görev tanımı, konuyla ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde geliştirilmelidir (bakınız yukarıdaki madde 10.4). Görev Tanımına dâhil edilmesi gereken unsurlar aşağıda ele alınmaktadır.

11.2. Değerlendirmenin çerçevesi

Değerlendirmenin yapılacağı çerçeve genel olarak açıklanmalıdır; bu açıklama aşağıdaki hususları kapsamalıdır:

- a. Patlamamış mühimmat parçaları da dâhil olmak üzere mayın/HKP sorununun geçmişi,
- b. Değerlendirilen müdahalenin kısa geçmişi,
- c. Program ya da projenin yürütüldüğü çevrenin konuyla ilgili özellikleri (sosyal, kültürel, coğrafi vb. özelliklerin yanı sıra yasal mevzuat ve politika çerçevesi),
- ç. Belli başlı paydaşlar ve paydaşların katılım şekilleri,
- d. Mayınlı alanlarda yürütülen bağlantılı ya da tamamlayıcı faaliyetler (insani yardım çalışmaları, kalkınma faaliyetleri vb.),
- e. Bu zamana kadar elde edilen başarılar ve karşılaşılan sorunlar.

11.3. Değerlendirmenin konusu

Değerlendirmenin konusu (belirli bir proje, milli mayın faaliyet politikası ya da programı, uygulayıcı bir kuruluş, destekçi bir kuruluş, bağışçı politikası ya da stratejisi vb.) açıkça belirtilmelidir.

11.4. Değerlendirmenin amacı

Değerlendirmenin amacı açıkça tanımlanmalıdır. Amaç tanımı, şunları içerir:

- a. Yapılacak değerlendirme türü (bakınız madde 7),
- b. Değerlendirmenin yapılma nedeni (örn. hesap verebilirlik ve/veya performans iyileştirme vb.),
- c. Sonuçların nasıl kullanılacağı (örn. bir müdahaleye devam edip etmeme kararının girdisi olarak vb.),
- ç. Bilgiden kimlerin yararlanacağı.

11.5. Değerlendirmenin kapsamı

Kapsam; değerlendirmenin sınırlarını belirleyen “amaç”tan başlayarak değerlendirme hedeflerini ve ölçütlerini belirli bir duruma bağlar. Değerlendirmenin kapsamı, yapılacak değerlendirmenin türü ile yakından ilgilidir; fakat değerlendirmenin içeriği hakkında belirli bilgileri de içermelidir. Örneğin belirli bir zaman takvimi, program ya da proje uygulamanın bir aşaması, coğrafi bölge ve/veya paydaş katılımının derecesi vb.

11.6. Belirli hedefler ve değerlendirme konuları/soruları

Değerlendirme hedefleri, gerçekçi olmalıdır. Tahsis edilen bütçe ve kaynaklar, eldeki veriler ve kısa bir süre içerisinde toparlanabilecek diğer veriler de göz önünde bulundurularak ulaşılabilir hedefler seçilmelidir. Değerlendirme hedefleri, değerlendirmenin türünden ve amacından yola çıkarak belirlenmelidir. Bu hedefler açık olmalı ve ilgili tüm paydaşlar tarafından kabul edilmelidir. Bazı örnekler şunlardır:

a. Neticelerin (çıktı, sonuç, etki) tespit edilmesi; bir müdahalenin verimliliğinin, etkililiğinin, verimliliğinin ve uygunluğunun ölçülmesi ve/veya

b. Gelecekteki politikaları ve program kararlarını şekillendirmeye yönelik bulguların, sonuçların ve tavsiyelerin sunulması.

Değerlendirmeler; belirli değerlendirme konuları ya da sorularıyla da yönlendirilebilir (Örneğin uluslararası teknik danışman olmadan da benzer sonuçlar elde edilebilir miydi? Ya da rekabetçi sözleşmelere yönelmek projenin verimliliğine ne ölçüde katkıda bulundu? vb.). Bu tür sorular, hedeflerin daha ayrıntılı bir şekilde betimlenmesini sağlar ve kapsamın belirlenmesine katkıda bulunur.

11.7. Değerlendirme Ölçütleri

Kullanılacak değerlendirme ölçütleri, görev tanımında açıkça belirtilmeli ve tanımlanmalıdır. Mayın faaliyeti değerlendirmesine ilişkin standart ölçütler şunlardır: uygunluk, verimlilik, etkililik, etki, sürdürülebilirlik ve uygun olduğu durumlarda güvenlik ve kalite. Bununla birlikte, değerlendirme sırasında başka ölçütler de gerekebilir (Bakınız yukarıdaki madde 6.).

11.8. Yöntem

Tek ve en iyi değerlendirme yöntemi diye bir şey yoktur. En uygun değerlendirme yönteminin hangisi olduğu; elde edilmek istenen bilgiye, yargıda bulunurken kullanılan ölçütlere, eldeki süreye ve daha birçok faktöre göre değişir. Verinin doğru, geçerli ve güvenilir olmasını ve mayından etkilenen herkesin, tüm paydaşların hesaba katılmasını sağlamak için veri çeşitli kaynaklardan elde edilmelidir.

Mümkün olduğu takdirde, muhtemel bilgi kaynaklarının listesi görev tanımına eklenmelidir. Yöntemde, yeterince temsil edilmemiş gruplara (örneğin kadının hane reisi olduğu evler veya engelliler gibi) ilişkin meseleler de açıkça ele alınmalıdır.

Seçilen değerlendirme yöntemlerine ilişkin kısıtlar da görev tanımında bulunmalıdır.

11.9. İş planı, kuruluş ve destek konuları

Görev tanımında gösterge niteliğinde bir değerlendirme programı bulunmalıdır. Bu programda değerlendirme ekibinin yapısı, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilikle ilgili meselelerin yanı sıra bütçe, seyahat, güvenlik ve koordinasyon düzenlemeleri de yer almalıdır.

11.10. Raporlama gerekleri

Görev tanımında değerlendirme sonuçlarını sunmak için gereken raporlar ve varsa raporlama gerekleri, planlanan son teslim tarihlerine riayet edilmesini sağlamak üzere teslim tarihleriyle birlikte belirtilmelidir.

12. Değerlendirmelerin uygulanması

12.1. Değerlendiricilerle birlikte çalışma

Değerlendirmeler, nitelikli ekipler tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu ekipler, hem ekibinin bütünü hem de tek tek üyelerini değerlendiren şeffaf bir süreç kullanarak seçilmelidir. Ekip üyeleri değerlendirme kapsamındaki ülke(ler), sektör(ler) ya da teknik alanlarda deneyimli olmalıdır. Ayrıca kullanılan belirli yöntemler de dâhil olmak üzere değerlendirme yapma konusunda da deneyime sahip olmalıdır. Siyasi olarak aşırı derecede istikrarsız durumlarda ve çatışmanın hemen ardından gelen dönemde veya çatışmaların devam ettiği ülkelerde uygulanan mayın faaliyet programlarını değerlendirirken, acil durumlarla ilgili deneyim sahibi olmak da önem taşır.

Mümkün olduğu durumlarda, değerlendirme ekipleri, değerlendirmenin yapıldığı ülke(ler)den ya da bölge(ler)den kadın ve erkek uzmanları içermelidir.

Değerlendiriciler seçildikten sonra, değerlendirme talep eden kuruluşla değerlendiriciler arasındaki ilişki karşılıklı saygıya ve güvene dayanmalıdır.

İki tarafın da karşılıklı sorumlulukları; görev tanımını içeren yazılı bir sözleşmede belirtilmelidir. Söz konusu sözleşmede şu hususlar da yer almalıdır:

- a. Finansal meseleler,
- b. Zaman takvimi,
- c. İlgili kişiler ve bu kişilerin rolleri,
- ç. Raporlar, sunulacak diğer çıktılar ve bunların içeriği,
- d. Yürütülecek faaliyetler,
- e. Sorumluluk paylaşımı (örn. mayın etkilenen ülkelerdeki görevler sırasındaki lojistik düzenlemeler ve toplantı ayarlamaları vb.),
- f. İzlenecek usuller,

g. Gizlilik ve fikir mülkiyeti haklarıyla ilgili hususlar da dâhil olmak üzere, değerlendirme sonuçlarının nasıl kullanılacağına ilişkin niyet.

Mümkün olduğu hallerde, değerlendiricilerden, değerlendirme iş planı ya da başlangıç raporu talep edilmeli ve ilgili dokümanı hazırlamaları için onlara zaman tanınmalıdır. Değerlendiriciler, görev tanımını onaylamak ya da görev tanımında değişiklik önermek üzere görev almadan önce bu dokümanı hazırlamalıdır. Görev tanımında önerilecek değişiklikler ilk toplantılara, proje dokümanları, verileri, bütçesi ve ziyaret edilecek ülkelerdeki güvenlik vb. hakkında ön değerlendirmeye dayandırılmalıdır.

Görev tanımıyla ilgili önerilen değişiklikler, değerlendirmeyi talep eden kuruluş ile görüşülmeli ve üzerinde anlaşılacak değişiklikler söz konusu kuruluş tarafından yazılı olarak onaylanmalıdır.

12.2. Değerlendirmeye ilgili iş planının hazırlanması

Değerlendirmeye ilgili iş planının hazırlanması için ilk görüşmeler gerçekleştirilir, dosya ve belge araştırması yapılır ve başlangıç analizi yürütülür. İş planı, ciddi bir zaman yatırımı gerektirir; fakat dikkatli bir şekilde hazırlanmış bir iş planı saha ziyareti gerçekleştirilmeden dahi analizinin önemli bir bölümünün yapılmasına olanak tanıyacak ölçüde bilgi sağlayabilir.

İş planlarının taslakları, yürütülecek değerlendirmenin türüyle ilgili özel hususlara vurgu yapılarak, çeşitli şekillerde hazırlanabilir. Normal koşullarda, iş planlarına aşağıdaki temel bileşenler dâhil edilmelidir:

- a. Projenin tasarımına ve kapsamına genel bir bakış,
- b. Tarihsel, yerel, bölgesel ve ulusal kapsam hakkında analitik yorumlar,
- c. Değerlendirme bilgilerini kullanacak kişilerin saptanması ve bunların değerlendirme vurgusu üzerindeki etkileri,
- ç. Değerlendirme hedeflerinin ve incelenecek temel hususların analizi,
- d. Yöntem ve bilgi kaynaklarına ilişkin analitik yorumlar;
- e. Değerlendirme katılımcılarının saptanması ve katılımcıların rollerinin tanımlanması,
- f. Çalışma programına ilişkin bilgiler,
- g. Raporlamaya ilişkin bilgiler.

12.3. Değerlendirmelerin yürütülmesi

Değerlendirmeler, profesyonel ve etik bir şekilde yürütülmelidir. İlgili tüm paydaşların katılımı için uygun fırsatlar sağlanmalı ve bilgi veren kişilerin gizliliğine ve insanlık onuruna saygı gösterilmelidir. Değerlendirme usulleri gerçekçi ve diplomatik olmalı, toplumsal cinsiyete ve kültüre duyarlı bir yaklaşım içermelidir.

Maliyetlerle ilgili de bilinçli bir yaklaşım benimsenmeli, bilgi sağlayanların zamanını gereksiz yere harcamamaya özen gösterilmelidir.

Değerlendirme bulguları, düzgün bir şekilde belgelenmeli ve şeffaf yöntemlere dayanmalıdır. Bu yöntemler cinsiyete ve yaşa göre ayrıştırılmış, geçerli ve güvenilir bilgiler sağlamalıdır. Önemli bulgular, mümkün olduğu takdirde, üçgenleme yoluyla temellendirilmelidir.

Değerlendiriciler, tüm değerlendirme sürecinin dürüst, doğru ve etik bir şekilde yürütülmesini sağlamalıdır. Değerlendirmelerin bağımsız, tarafsız ve hatasız olmasını sağlamakla da yükümlüdürler.

Değerlendiriciler, azami bir süre önceden haber vermeli, zamanla ilgili talepleri asgari düzeyde tutmalı ve bireylerin özel hayatının gizliliğine saygı duymalıdır.

Değerlendiriciler, projenin kazandığı başarının arka planını anlamak için bireysel değerlendirmelerin şart olduğu durumlar haricinde, bireyleri değerlendirmekten kaçınılmalıdır.

Değerlendiriciler mayından etkilenen bir ülkedeki görevlerinin sonuna yaklaştıklarında, paydaşlara görev raporu sunmayı önermelidir. Bu rapor şunları kapsamalıdır:

- a. Değerlendirmenin hedefleri,
- b. Ele alınan belirli meseleler,
- c. Görevin yerine getirilmesi (karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara nasıl yaklaşıldığı da dâhil olmak üzere),
- ç. Temel bulgulara ilişkin ön değerlendirme ve halen yapılması gereken çalışmaların tanımı,
- d. Rapor taslağının ya da raporun ilgili bölümlerinin paydaşların değerlendirmesine ne zaman sunulabileceğine dair tahmini bir tarih.

12.4. Raporlama

Değerlendirme raporları mantıklı bir şekilde yapılandırılmış olmalıdır. Raporda kanıta dayanan bulgular, sonuçlar, dersler ve tavsiyeler bulunmalı; genel analizle ilgisi olmayan gereksiz bilgilere yer verilmemelidir. Rapordaki bilgiler anlaşılır ve erişilebilir bir şekilde sunulmalıdır. Okur, raporu okuduğunda şunları rahatlıkla anlayabilmelidir:

- a. Değerlendirmenin amacı,
- b. Tam olarak neyin değerlendirildiği,
- c. Değerlendirmenin nasıl tasarlandığı ve yürütüldüğü,
- ç. Ne gibi bulguların elde edildiği,
- d. Bulguların nasıl analiz edildiği,

- e. Ne gibi sonuçlar çıkartıldığı,
- f. Ne gibi tavsiyeler verildiği,
- g. Hangi derslerin çıkartıldığı.

Değerlendirme raporunda bir yönetici özeti de bulunmalıdır. Yönetici özeti şunları içermelidir:

- a. Değerlendirilen konuya ilişkin kısa bir açıklama,
- b. İlgili diğer meselelerle bağlantılı olarak konunun tanımı, bağlamı ve mevcut durumu hakkında bilgiler,
- c. Değerlendirmenin amacı,
- ç. Değerlendirmenin hedefleri,
- d. Raporun hedef kitlesi,
- e. Kullanılan yöntemin kısa bir tanımı (bu yöntemi seçme nedeni de dâhil), kullanılan veri kaynakları, veri toplama ve analiz yöntemleri, en önemli kısıtlar,
- f. En önemli bulgular ve sonuçlar,
- g. Belli başlı tavsiyeler.

Değerlendirme raporlarında, değerlendirme bulgularının yorumlanmasını önemli ölçüde etkileyebilecek analizler, sonuçlar, yöntemler, kuramlar, varsayımlar ve değerler uygun bir şekilde irdelenmelidir.

Raporda şunlar da tanımlanmalıdır: Kimlerin dâhil olduğu, katılanların rolleri ve değerlendirilen konuya katkıları, mali kaynaklar, aynı yardımlar, teknik destek, katılım, personel zamanı, eğitim, liderlik, savunuculuk, lobi çalışması ve varsa toplumlar gibi belli başlı paydaşların katkıları. Hangi ortakların hangi sonuçların elde edilmesine katkıda bulunduğunu netleştirmek için de çaba gösterilmelidir.

Değerlendirme raporunda, değerlendiriciler tarafından kullanılan değerlendirme ölçütlerine ilişkin bir açıklama sunulmalıdır. Değer yargılarının temelini görünür kılmak da önemlidir.

Belirli bir ölçütün neden kullanılmadığı da varsa ölçütleri uygulamakla ilgili kısıtlamalarla birlikte raporda açıklanmalıdır. Kullanılan performans standartları ya da kıstaslar belirtilmelidir.

Raporda bir yöntem tanımı yer almalı ve bu tanım, kullanıcıların veri kalitesi hakkında kendi sonuçlarına ulaşmalarına olanak sağlamalıdır. Bu tanım, şunları kapsamalıdır:

- a. Cinsiyete ve yaşa göre ayrıştırılmış veri kaynakları,
- b. Veri toplama yöntemlerinin tanımı ve analiz,

c. Örneklem tanımı (temsil edilen nüfus ve bölge, seçimin gerekçesi, seçilen sayılar, örneklem kısıtları),

ç. İlgili durumlarda, referans göstergeler ve kıstaslar (daha önceki göstergeler, ulusal istatistikler vb.),

d. Değerlendirme ekibi, takım üyelerinin bireysel katılımları da dâhil,

e. Değerlendirme planı,

f. Temel kısıtlar.

Ekler aşağıdakileri kapsamalıdır:

a. Veri toplama araçları (anketler, kontrol listeleri vb.),

b. Veri kalitesini sağlama sistemi,

c. Gerektiği takdirde kısıtlarla ilgili daha ayrıntılı bir tartışma.

Değerlendirilen konuyla ilgili elde edilen başarıların ve karşılaşılan güçlüklerin nedenleri, özellikle de sınırlayıcı ve destekleyici faktörler saptanmalıdır. Bu rapor, uygulamanın ve sonuçların betimlenmesinden ibaret olmamalıdır; altta yatan nedenlerin, sınırların, geliştirilebilecek güçlerin ve fırsatların analizini de içermelidir. Başarılarla katkıda bulunan ve güçlüklerle neden olan dış faktörler de saptanmalı ve analiz edilmelidir.

Değerlendirme ekibi üyeleri, kendilerini belirli yargılardan ve tavsiyeden ayrı tutabilmelidirler. Ekibin içerisinde çözüme kavuşturulamamış herhangi bir fikir ayrılığı raporda belirtilmelidir.

Gerçekte ya da görünüşte herhangi bir çıkar çatışması varsa bu çatışma açıkça ve bütünüyle beyan edilmelidir. Söz konusu çatışmanın; bulguları, çıkarımları ve tavsiyeleri etkilememesi için ne gibi adımlar atıldığı açıklanmalıdır. Değerlendiriciler; paydaşlar ya da bilgi veren kişiler arasında fiili ya da algılanan çatışmalar olduğunda bu çatışmalar çözülmedikleri takdirde; bulguları, alınan dersleri ya da tavsiyeleri etkileme veya değerlendirme sonucunu zayıflatma ihtimali bulunduğu söz konusu çıkar çatışmaları raporlanmalıdır.

Değerlendirmeler; rapora nihai şekli verilmeden önce raporun uygun bölümlerine tüm ilgili paydaşların erişebileceği şekilde tasarlanmalıdır. Bu erişimin sağlanması için, raporun dağıtımına yönelik bilgi kanallarının çeşitli olması hususunu hesaba katmak gerekebilir. Paydaşlar değerlendirme bulgularındaki fiili hataları ya da maddi eksiklikleri tespit etmeleri; analiz, sonuçlar, alınan dersler ve tavsiyeler hakkında yorum yapmaları için teşvik edilmelidir.

12.5. Dağıtım

Değerlendirme raporlarının tamamı ya da bazı bölümleri paydaşlara dağıtılmalıdır. Çeşitli bilgi dağıtım yöntemleri kullanılarak mayın faaliyeti topluluğunun diğer üyelerine de ulaştırılmalıdır.

Ana raporun mümkün olduğunca geniş bir kesime dağıtılabilmesi için ticari yönden hassas ve gizli bilgiler, raporu talep eden kuruluşa ayrıca sunulmalıdır. Değerlendiriciler; dolandırıcılık, görevi suiistimal, yetkinin kötüye kullanılması ya da insan hakları ihlallerine ilişkin güvenilir kanıtlar buldukları takdirde bu konuyu ilgili otoritelere ve/veya değerlendirme talep eden kuruluşa gizlilik içerisinde iletmelidir.

Raporu talep eden kuruluş, değerlendirme raporunun paydaşlara dağıtılmasını ya da kamuya açık olmasını istemiyorsa raporun bir özetini dağıtma seçeneği göz önünde bulundurulmalıdır (özet bu maksat akılda tutularak yazılmalıdır). Ne raporun kendisi ne de özeti dağıtılabileceği standart değerlendirme özeti hazırlayabilirler.³

Değerlendirme raporlarının, bu raporları yararlı bulabilecek diğer kişilerin erişimine açık olması için, değerlendirme talep eden kuruluşlar raporu, rapor özetini ya da standart değerlendirme özetini veri tabanına sunmalıdır. [(Mine Action Research and Evaluations Reports veritabanı-www.gichd.org/links-information-database/research-and-evaluation-reports/) girmek üzere GICHD'ye (Cenevre Uluslararası İnsani Maksatlı Yardım Temizliği Merkezi)].

13. Değerlendirme tavsiyelerinin takibi

Proje ya da program yöneticileri bir değerlendirme sonucunda yapılan tavsiyelere yanıt vermelidir. Bu; bir yönetim cevabı, eylem planı ve/veya sorumluluklar ile hesap verilecek konuları açıkça belirten bir sözleşme şeklinde olabilir.

Daha sonra ise yönetim tarafından kabul edilen değerlendirme tavsiyelerinin uygulanışına ilişkin takip çalışmaları sistematik olarak yürütülmelidir. Değerlendirme tavsiyelerinin uygulanışı hakkında düzenli olarak raporlama da yapılmalı ve raporlar yönetici kuruluşlara ve/veya kuruluş başkanına sunulmalıdır.

14. Değerlendirilen kuruluşların hakları ve yükümlülükleri

14.1. Genel hususlar

MMFO'lar, uygulayıcı kuruluşlar ve değerlendirmeye tabi tutulan diğer kuruluşlar; kendilerine sunulan kamu kaynakları (yerel ya da uluslararası kaynaklar) ile neler yaptıklarının hesabını vermekle yükümlüdür. Değerlendirme, hesap verebilirlik döngüsünün temel bileşenlerinden biridir.

Değerlendirilen kuruluşlara yeterli süre önceden haber verildiği, görev tanımını gözden geçirme ve yorumlama fırsatı tanındığı ve görev tanımında bulunmasını istedikleri ilave değerlendirme hususlarını önerme şansı sunulduğu takdirde, söz konusu kuruluşlar, değerlendirici ekibiyle işbirliği yapmakla yükümlüdürler. Değerlendirilen kuruluşların, değerlendirme ekibinin yönetim ve personel üzerindeki zaman baskısına gerekli saygıyı göstermesini bekleme hakkı vardır.

³ Bu konuda rehberlik için, bakınız, Swiss Agency for Development and Cooperation, 2005, Matrix for Writing the Evaluation Abstracts, www.sdc.admin.ch/ressources/deza_product_en_1496.doc ya da CIDA, (n.d.), How to Perform Evaluations: Part 9 – Model Abstracts, erişim adresi: [www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Performancereview3/\\$file/Number_9.pdf](http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/Performancereview3/$file/Number_9.pdf)

14.2. Fırsatlar

Değerlendirmeler, elde edilen başarıların fark edilmesini sağlayarak bağışçılardan ve devletten alınan desteğin sürdürülmesini ya da arttırılmasını kolaylaştırır. Değerlendirilen kuruluşlar, değerlendirmeler sayesinde bir projenin, programın ya da politikanın ne kadar iyi tasarlandığını gösterebilir; uygulamada karşılaşılan sorunlar ya da yeni fırsatlar hakkındaki tarafsız görüşlerini değerlendiricilere iletebilir ve performansı iyileştirmek üzere önerdikleri değişiklikleri sunma fırsatı elde edebilirler.

Değerlendirilen kuruluşlar bu fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmak için şunları yapmalıdır:

- a. Planlanan hedeflere (çıktılar, sonuçlar ve etki) ulaşırken kaydedilen ilerlemeleri izlemek için düzgün çalışan bir sistemi devreye sokmak,
- b. Uygulama sırasında karşılaşılan sorunları ve bunları çözmek için ne gibi adımlar atıldığını belgelemek,
- c. Kendi perspektiflerinden en önemli sorunların değerlendirmeye eklenmesini sağlamak üzere değerlendirme görev tanımının taslağıyla ilgili yapıcı eleştirilerde bulunmak,
- ç. Değerlendirme görevi için iyi hazırlanmış olmak,
- d. Değerlendirme raporu taslağı hakkında yapıcı eleştirilerde bulunmak.

15. Sorumluluklar

15.1. Birleşmiş Milletler

BM; milli mayın faaliyet kapasitesini geliştirmek için MMFO ya da destekleyici MMFO adına hareket ettiğinde, ulusal sahiplik sağlanması için desteklenen proje ve programların bağımsız bir şekilde ve düzenli (örneğin yılda üç kez) olarak değerlendirilmesini temin etmelidir.

Uygun olduğu takdirde, BM değerlendirme sonuçlarının dağıtılmasını/paydaşların erişimine açılmasını sağlayacak ve değerlendirme sonucunda alınan dersler ile verilen tavsiyeler doğrultusunda harekete geçilmesini temin edecektir.

15.2. Milli Mayın Faaliyet Otoritesi (MMFO)

MMFO şunları yapmalıdır:

- a. Mayın faaliyet programlarının ve projelerinin değerlendirilmesini teşvik etmek ve mayın faaliyeti kuruluşlarının proje değerlendirmeleri için hazırlıklı olmasını sağlamak,
- b. Çeşitli paydaşların değerlendirmelerden yararlanmasını sağlamak (Örneğin mayın faaliyetinde etkilenen toplumlar, mayın faaliyetini destekleyen bağışçılar, devlet ve devletin MMFO ve Milli Faaliyet Merkezi gibi destekleyici kurumları ve uygulayıcı kuruluşlar.),

c. Milli mayın faaliyet planı kapsamında kendi faaliyetlerini değerlendirmek,

ç. Değerlendirme raporlarını ve alınan dersleri, diğer mayın faaliyeti kuruluşlarına ve ilgili paydaşlara (örneğin milli hükümet ve bağışçılar gibi), gizlilik haklarını ihlal etmeksizin dağıtarak bilgi paylaşımını kolaylaştırmak (Elde edilen sonuçların derlenip “alınan dersler” başlığı altında dağıtılması da mümkündür.),

d. Değerlendirme bulgularına göre harekete geçilmesini sağlamak.

15.3. Mayın Faaliyeti Kuruluşları

Mayın faaliyet projelerini uygulayan kuruluşlar şunları yapmalıdır:

a. Hedeflere ulaşma konusunda kaydettikleri ilerlemeleri ve elde ettikleri sonuçları değerlendirmek ve mümkün olduğu takdirde müdahalelerinin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkisini toplumsal cinsiyeti hesaba katarak incelemek. (Söz konusu kuruluşlar, değerlendirmelere yönelik yeterli planlama çalışmalarında bulunmalı ve gerekli kaynakları sunmalıdır.),

b. İlgili paydaşların değerlendirme sürecine katılmasını sağlamak (Özellikle de toplum katılımı desteklenmelidir. Mayın faaliyeti kuruluşları; bu değerlendirmelerin personelin ve toplum üyelerinin kapasitesini arttırmaya yönelik bir eğitim süreci olarak kullanılmasını teşvik etmelidir.),

c. Değerlendiricilerin (dışarıdan gelen danışmanlar da dâhil) yeterli ölçüde bilgilendirilmesini ve desteklenmesini sağlamak (Ulusal değerlendirme standartları ve/veya MMFS doğrultusunda profesyonel ve tarafsız bir şekilde davranmalarını temin edeceklerdir.),

ç. Değerlendirme sonuçlarının uygulanmasını sağlamak (Uygun takip faaliyetlerinin yürütülmesi için değerlendirme, ihtiyaç değerlendirmesi ve proje planlama aşamalarıyla yeniden ilişkilendirilmelidir.),

d. Değerlendirme sonuçlarının dağıtılmasını sağlamak [Raporların şeffaf ve erişime açık olmasını (gerektiği takdirde paydaşların muvafakatiyle), değerlendirme sonucu alınan genel derslerin MMFO ya da diğer mayın faaliyet mekanizmaları aracılığıyla paylaşılmasını temin etmelidir.].

15.4. Bağışçılar (donörler)

Uygun durumlarda bağışçılar, projelerin bir değerlendirme bileşeni olmasını ve bu değerlendirmeyi yürütmek için gerekli kaynakların bulunmasını sağlamalıdır. Finanse ettikleri projeleri değerlendirmeli ve mayın faaliyeti programlarının gelecekteki finansmanına ilişkin değerlendirme bulgularını ve tavsiyelerini hesaba katmalıdır.

15.5. Değerlendirme ekibi

Değerlendirme ekibinin sorumlulukları, mayın faaliyet değerlendirmesi türüne ve hedeflerine göre değişebilmektedir.

Bununla birlikte, aşağıda yer alan genel yol gösterici ilkeler, bir değerlendirme ekibinin değerlendirme sırasında yürütebileceği temel görevleri özetlemektedir:

a. Geçmişteki benzer çalışmaları, değerlendirmeleri ve incelemeleri gözden geçirmek ve buralarda yer alan bilgileri birleştirmek,⁴

b. Barış koruma ve kalkınma faaliyetlerinde yer alan sivil toplum aktörleri, mayın faaliyeti uygulayıcıları, donörler ve devlet aktörleri de dâhil olmak üzere çeşitli paydaşları saptayarak onlara danışmak,

c. Devletin mayın faaliyeti alanındaki taahhütlerini (onaylanan sözleşmeler, uygulama durumu) analiz etmek ve ülke ulusal yükümlülüklerini arttırdıysa oluşan değişiklikleri incelemek,

ç. Erkek ve kadın yararlanıcılardan doğrudan bilgi toplamak,

d. Değerlendirilecek proje ya da programın mevcut yapısını politika düzeyinde ve operasyonel düzeyde analiz etmek (ticari uygulayıcılar, insani yardım kuruluşları, devlet ve koordinasyon mekanizmaları ve kalite yönetimi de dâhil),

e. Teknik kapasitenin ve yönetim kapasitesinin yapısını ve kapsamını gözden geçirmek,

f. Bağışçıların önceliklerini ve hedeflerini irdelemek,

g. Öncelik sırasına koyma, hesap verebilirlik ve şeffaflık da dâhil olmak üzere, programın ya da projenin geçmişteki ve halihazırdaki kaynak kullanımını ve tahsisini gözden geçirmek,

ğ. Halihazırdaki kalkınma bağlamını gözden geçirmek ve geleceğe yönelik analizler yapmak,

h. Mevcut kaynaklarla ilgili halihazırdaki trendleri ve alınan dersleri hesaba katarak geleceğe ilişkin tavsiyelerde bulunmak,

ı. Paydaş yorumlarını değerlendirmeye dâhil etmek,

i. Nihai değerlendirme raporunu sunmak ve dağıtmak.

EKİ:

EK-A Referanslar

⁴ GICHD yüzlerce mayın faaliyet incelemesi ve değerlendirme raporu içeren bir veri tabanı tutmaktadır. Bu veri tabanına şu internet sitesinden ulaşılabilir: www.gichd.org/links-information-database/research-and-evaluation-reports/

EK- A

Referanslar

Aşağıdaki dokümanlar, bu metinde atıf yoluyla bu standardın bir parçası haline gelen hükümler içermektedir. Tarih taşıyan referanslar için, bu yayımların sonraki değişiklikleri veya revizyonları geçerli değildir. Ancak, standardın bu bölümüne dayalı olan anlaşmaların tarafları, aşağıda belirtilen dokümanların en son versiyonlarını uygulama imkânlarını araştırmaya teşvik edilmektedir. Tarih taşımayan referanslar için, atıf yapılan normatif dokümanın en son baskısı geçerlidir. ISO ve IEC üyeleri, hâlihazırda yürürlükte olan ISO ve EN sicil kütüklerini muhafaza etmektedir.

- a. MMFS 04.10 Mayın Faaliyet Terim, Tanım ve Kısaltmaları Sözlüğü,
- b. Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC), Kalkınma Yardımları Değerlendirme İlkeleri, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 1991,
- c. Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC), Karmaşık Acil Durumlarda İnsani Yardım Değerlendirme Kılavuzu, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 1999,
- ç. Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC), Değerlendirme ve Sonuç Temelli Yönetim Temel Terimler Sözlüğü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 2002,
- d. Birleşmiş Milletler Değerlendirme Grubu (UNEG), BM Sisteminde Değerlendirme Standartları,
- e. Birleşmiş Milletler Değerlendirme Grubu (UNEG), BM Sisteminde Değerlendirme Normları.

Bu referansların en son versiyonu/baskısı kullanılmalıdır. MAFAM, bu standartta kullanılan tüm referansların kopyalarını muhafaza etmektedir. MMFS'nin en son versiyonu/baskısına ilişkin sicil kütüğü MAFAM tarafından tutulmaktadır ve adresinde bulunan MAFAM internet sitesinden erişilebilir. MMFO, işverenler ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlar, mayın faaliyet programlarına başlamadan önce bunların kopyalarını elde etmelidir.

